

Államalapítás

Honfoglalás (895-896)

Általános értelemben **honfoglalásnak** nevezzük azt a folyamatot, melynek során valamely nép egy kiválasztott területet birtokába vesz, abból a célból, hogy ott új hazát alapítson. Ennek megfelelően a magyar történelemben honfoglalásnak nevezzük azt a folyamatot, melynek során a magyarok a Kárpát-medencét a birtokukba vették. A kutatások alapján az valószínűsíthető, hogy a magyarok egy lépcsőben szállták meg a Kárpát-medencét. A honfoglaló törzsek eszerint 895 táján telepedtek le a Kárpát-medence alföldi területein. 902-re a Kárpát-medence egész területét irányításuk alá vonták, bár az állataik miatt főként az Alföld, Mezőföld, Kisalföld, Csallóköz és Szerémség területein telepedtek le, ahol megfelelő minőségű legelők álltak rendelkezésre. E nézet szerint az itt lakó, főleg avar és szláv eredetű népek nem éltek túl sűrűn a vidéken és pár emberöltő alatt beolvadtak az új jövevények törzseibe. Ha földművelésben nem is, állattartásban valószínűleg volt mit tanulniuk a magyaroktól, akik ridegtartással, téli takarmányozás nélkül nevelték állataikat.

Szent István király, az államalapító

Szent István az utolsó magyar fejedelem és az első magyar király. 1001 január 1-én koronázták meg. Az első keresztény magyar király. A magyarok országát, a magyar törzsek szövetségéből kialakult fejedelemséget egységes keresztény állammá szervezte át. Ez az államalakulat 1028-tól kis híján az egész Kárpát-medencére kiterjedt és államformájában a 20. századig nem történt változás. Az általa meghirdetett új politikai irányvonalnak ellenszegülő magyar törzseket kényszerrel vagy békés úton hatalmába kerítette, az ellene irányuló lázadásokat pedig rendre kegyetlenül leverte. Az ország felvette a római katolikus vallást, a pogány rítussal és életmóddal felhagyott.

Szent István megszervezte a vármegyerendszert, tíz egyházmegyét, püspökségeket és érsekségeket alapított. Legalább egy érsekséget, hat püspökséget és három bencés monostort alapított, így a magyar egyház a Német-római Birodalomtól függetlenül működhetett. A közigazgatást a várak köré szervezte és kialakította a vármegyerendszert. Miután sikerült békét teremtenie, az ország a zarándokok és a kereskedők kedvelt útvonalává vált.

Középkor (XI - XV. század)

Trónviszályok időszaka

Géza fejedelem nyugat felé fordult, 973-ban követeket küldött a német-római császárhoz, I. (Nagy) Ottóhoz, és keresztény papokat, hittérítőket kért tőle. Ezek nevelték fiát, Vajkot is, aki

megkeresztelésekor az István nevet kapta. Istvánt Adalbert prágai püspök nevelte, megkeresztelése is az ő nevéhez fűződik valamint valószínűleg István házasságát is ő hozta tető alá Gizella bajor hercegnővel. Géza az öröklésben a hagyományos seniorátus (a nemzetség legidősebb élő férfi tagjának öröklési joga) helyett a keresztény-germán primogenitúrát (az elsőszülött fiú öröklési joga) akarta érvényesíteni. Géza halála után a pogányok támogatását élvező Koppány következett volna a fejedelmi trónon. Koppány Tar Szerénd fia, aki Géza másodunokatestvére és Árpád egyik fiának Tarkacsunak az unokája. István azonban német segítséggel legyőzte. 1000 és 1001 évfordulóján, karácsonykor II. Szilveszter pápától koronát kapott és Esztergomban (vagy Fehérváron) királlyá koronázta. Akkoriban ugyanis a karácsonytól számították az újévet. Ezzel megszületett a keresztény Magyar Királyság, amely több mint kilenc évszázadig állt fenn a Kárpát-medence területén.

István halála után trónharcok kezdődtek és 1046-ban pogánylázadás robbant ki, Vata vezetésével. A rendet végül I. András állította helyre, aki sikeresen szállt szembe az országra törő német-római császár hadaival is. Magyarország függetlenségének megszilárdítását a 11. század végén uralkodó I. (Szent) László folytatta tovább. László nem ismerte el sem a római pápa "Pápa (egyházfő)", sem a német-római császár hűbérúri státuszát. Rugalmas külpolitikát folytatva sikerült szövetségre lépnie mindkettővel. Az országban erős jogrendet tartott fenn, szigorította I. István törvényeit, megerősítette az egyház helyzetét, és visszaverte az országra támadó kunokat.

Szent László utódja, Könyves Kálmán újabb fontos törvényeket hozott. Jelentős katonai sikere volt a szomszédos Horvátország és Dalmácia "Dalmát Királyság (1069–1433)" elfoglalása. (Horvátország ettől kezdve mindig a Magyar Királysághoz tartozott.)

Hatalmi válság és a második honalapítás

A 13. században a nagybirtokosok rendkívül megerősödtek és a királyi központi hatalom meggyengült. II. András a híveit hatalmas birtokadományokkal próbálta meg magához láncolni, így gyorsan csökkenni kezdtek a várbirtokok. Ez a folyamat a királyi hatalom gazdasági alapjait kezdte ki. A főurak mégsem voltak elégedettek, mert úgy érezték, hogy a király feleségével, Meráni Gertrúddal érkezett német urakat előnyben részesítik velük szemben. Így egy csoportjuk összeesküvést szőtt és 1213-ban meggyilkolták a királynét (Bánk bán "Bánk (bán)") története). A királyi hatalom gyengülését mutatja, hogy az összeesküvők nagy része büntetlenül úszta meg a lázadást. Amikor a király végül megkísérelte visszavenni a szétosztogatott birtokadományainak egy részét, a főurak felkelést szítottak és 1222-ben rákényszerítették a királyt az Aranybulla kibocsátására. Az egyezmény korlátozza a király hatalmát és szentesíti a magyar nemesség előjogait, például a birtokaik adómentességét. II. András a külpolitikában sikeresebb volt. Vezetésével a magyar sereg még kereszties hadjáratot is folytatott Jeruzsálemben a muzulmánok ellen.

II. András fia, IV. Béla szintén kísérletet tett a királyi adományok visszavételére, amivel maga ellen hangolta a főurakat. Amikor 1241-ben a mongolok (tatárok) százezer fős serege betört az országba, a sértődött főurak nem csatlakoztak a királyhoz, és a király gyengébb

hadereje Muhi mellett megsemmisült. A király az őt üldöző ellenség elől egészen Dalmáciáig menekült (Trau várába). A tatárjárás szörnyű pusztítása egy évig tartott, és mire elhagyták az országot, az ország lakosságának a fele odaveszett vagy rabszolgaszíjon hurcolták el (kb. egymillió ember!).

IV. Béla ezután belátta, hogy szüksége van a nagybirtokosok támogatására, ezért ismét elkezdett birtokokat adományozni, azzal a feltétellel, hogy kővárat építenek a területükre. (Ebből a korból származik a mai Magyarország legtöbb várának alapja.) A király a nemesség részére évenkénti, küldöttekből álló országgyűlés tartását engedélyezte. Új külpolitikáját is az ország védelmének megerősítése jegyében folytatta. Letelepítette az országba a mongolok elől menekülő kun törzseket, szövetségre lépett a szomszédos szláv államokkal, Haliccsal (a mai Ukrajna) és Lengyelországgal. Az elnéptelenedett területekre telepéseket hívott külföldről (hospesek), előjogokat kínálva nekik (szabad költözés, bíróválasztás, csökkentett adóterhek). IV. Bélát a lendületes újjáépítés és a későbbi korok fejlődését is megalapozó számtalan reformja miatt „második államalapító” néven is emlegetik.

IV. Béla utódai tehetetlenek voltak a megerősödött nagybirtokosok hatalmával szemben. V. Istvánnak például még arra sem volt ereje, hogy a kisgyermekét elrabló főurat megbüntesse. Egyedül IV. (Kun) László tudott még némi sikert felmutatni, de ő is csak a külpolitika terén, a cseh király legyőzésével. László a kun szövetségeseiben jobban bízott, mint a magyar urakban. Végül épp a kunok gyilkolták meg, feltehetően magyar főurak megbízásából. Ekkorra már hatalmas területek kerültek ki teljesen a király ellenőrzése alól. Egyes főurak, például Csák Máté "Csák Máté (trencsényi tartományúr)" és mások a királytól függetlenítették magukat, saját gazdaságot, kereskedelmet és külpolitikát rendeztek be. 1301-ben III. András halála egyben az Árpád-ház kihalását is jelentette.

1301-ben III. András halálával kihalt az Árpád-ház, ezt követően Anjou és Luxemburgi-házból származó királyok uralkodtak Magyarországon.

Törökellenes harcok

A XV. századtól kezdődően a Magyar Királyság egyre intenzívebb harcokat vívott az Oszmán Birodalommal a Balkánon és az ország déli határain. Zsigmond király 1410-ben elnyerte a jelképes rangnak számító német királyságot és komoly nemzetközi sikereket ért el (konstanzi zsinat megszervezése, 1414–1418). 1419-ben cseh királlyá választották, és így bekerült a német választófejedelmek körébe. Német, magyar és cseh királyként Európa egyik legtekintélyesebb uralkodója lett. Birodalma központját Budán rendezte be, amelyet európai hírű királyi udvarrá fejlesztett.

1440-ben a magyar rendek I. Ulászló néven magyar királlyá koronázták III. Ulászló lengyel királyt. Ezzel rövid időre ismét perszonálunió jött létre Magyarország és Lengyelország között. Ulászló legfőbb támasza szédületes karriert befutó, rendkívül tehetséges erdélyi nemes, Hunyadi János lett, akit a király erdélyi vajdává tett. I. Ulászló II. Murád szultánnal a Bibliára, és a Koránra tett esküjükkel megerősített békét kötött, amit I. Ulászló 3 hónappal

később megszegett. Hunyadi segítségével Ulászló nagy hadjáratot szervezett a terjeszkedő törökök ellen. 1444-ben azonban a mai Bulgária területén a várnai csatában a magyar sereg vereséget szenvedett. A király életét veszttette, és Hunyadi is csak kis híján menekült meg. Ezután a Jagellók elvesztették Magyarországot, a magyar trónra V. László személyében ismét Habsburg uralkodó került.

V. László kiskorúsága idején az ország kormányzója az akkor már leggazdagabb magyar főúrnak számító Hunyadi lett. Hunyadi hatalmas energiával szervezte meg a Magyar Királyság határait mindinkább fenyegető Oszmán Birodalom elleni újabb keresztes hadjáratot, birtokainak jövedelmét is felhasználva. 1456-ban a keresztények hatalmas győzelmet arattak a nándorfehérvári csatában (a mai Belgrád mellett), ami több mint ötven évre megfékezte a törökök további európai hódításait. A csata utáni járványban Hunyadi is életét veszttette. A diadal emlékét őrzi mindmáig a keresztény világban a déli harangszó.

Hunyadi János idősebbik fiát, Lászlót "Hunyadi László (horvát bán)") a főúri pártharcok során V. László király törbe csalta és lefejeztette, azonban még ugyanebben az évben, 1457-ben ő maga is meghalt, és így a magyar trón megüresedett.

A magyar nemesség 1458 telén, Budán "Buda (történelmi település)", a Duna jegén a 15 éves Hunyadi Mátyást, Hunyadi János kisebbik fiát választotta királlyá. Uralkodása kezdetén leszámolt a főúri pártokkal, és központosított királyi hatalmat épített ki, aminek alapját az első magyar állandó zsoldoshadsereg, a Fekete Sereg képezte. A főurakat korlátozó intézkedései vetették meg az „Igazságos Mátyás” máig élő népi legenda alapját. Több sikeres hadjáratot vezetett a törökök ellen, de Csehország és nyugat felé is. Felismerte ugyanis, hogy a török ellen csak szélesebb összefogással lehet védekezni, s a Német-római Birodalom császárává akarta választatni magát. Diplomáciája is ezt célozta. Feleségül vette Aragóniai Beatrixot, és III. Frigyes német-római császárral megállapodott, hogy amelyikük gyermektelenül hal meg, annak a másik öröklí a trónját. Sajnos azonban Mátyás király 1490-ben törvényes örökös nélkül halt meg. Uralkodása idején budai, illetve visegrádi udvara az európai reneszánsz központjai voltak. Világhírűvé vált könyvtára (corvinák).

Mátyás halála után a magyar rendek egy gyengekező, könnyen befolyásolható uralkodót akartak, ezért a lengyel király fiát, a Jagelló-házi Ulászlót koronázták királlyá II. Ulászló néven. Ulászló mellett szólt az a lehetőség is, hogy a török ellen lengyel vezetéssel jöjjön létre a szükséges nemzetközi pénzügyi és katonai összefogás, II. Ulászló családja ugyanis hatalmas európai területek fölött uralkodott. A Jagelló-dinasztia lengyel ága azonban más érdekeket követett, és így az elképzelés megghiúsult. Az 1515-ös bécsi kongresszuson a Habsburgok és a Jagellók a gyermekeik között kettős házassági szerződést kötöttek, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy ha a magyar uralkodó utód nélkül halna meg, akkor a Habsburgok öröklí a magyar trónt.

Kora újkori magyar történelem

Kora újkori magyar történelem alatt a 16–18. századi magyar történelmet értjük.

Török hódoltság kora (1526-1686)

Az 1526-ban vívott mohácsi csatát követő kettős királyválasztás után az ország területe két részre szakadt. Az oszmán hadsereg 1541. augusztus 29-én birtokba vette Budát. Ezzel az ország három részre szakadt: a Habsburgok uralta királyi Magyarországra, a Szapolyai országrészéből kialakuló Erdélyi Fejedelemségre "Erdélyi Fejedelemség (1570–1711)", valamint a török hódoltságra.

Ez az állapot több mint másfél évszázadig, a korai újkor legnagyobb része alatt állandósult, ezen a török kiűzésre indított háborúk, mint a magyarlakta térségeket elnéptelenítő tizenöt éves háború sem változtattak. A Kárpát-medence területének újraegyesítésére csak a 17–18. század fordulóján került sor, a Habsburg-ház vezetése alatt. 1686. szeptember 2-án a Habsburgok vezetésével az európai keresztény sereg visszafoglalta Budát, a következő években az Oszmán Birodalom elvesztette Kárpát-medencei területeinek jelentős részét. Azonban Erdélyt nem egyesítették Magyarországgal, hanem külön kormányozták. Hazánk a Habsburgok dunai birodalmának részét képezte annak 1918-ban bekövetkezett összeomlásig.

A tragikus pusztítások ellenére a kora újkorban jelentősen fejlődött a magyar kultúra: elterjedté vált a magyar nyelvű szépirodalom, megnőtt az írni-olvasni tudók száma, és ekkor alapították az első, napjainkig fennmaradt magyar egyetemet is.

Hazánk a Habsburg uralom alatt (1686-1848)

A török hódoltságot követően a Habsburg uralkodók alatt megindult az ország újjáépítése és a lakatlan területek benépesítése. Az ország ekkor vált soknemzetiségűvé. A Habsburg elnyomás ellen 1703-1711 között nemzeti felkelés tört ki II. Rákóczi Ferenc vezetésével.

1704 elején II. Rákóczi Ferenc az európai keresztény világ fejedelmei és reszpublikái elé helyezte Magyarország ügyét, az 1703. június 7-ére keltezett manifesztumban tudósította a külföldi hatalmi érdekcsoportokat arról, hogy Magyarországon az állami önrendelkezésért fogott fegyvert az ország lakossága. A II. Rákóczi Ferenc vezette küzdelem a rendi "Rend (feudalizmus)" kiváltságok védelméért, az ország belső önállóságáért (maximális programként a Habsburg-monarchiából való kiválásért, vagyis az ország teljes függetlenségéért) folyt. Rákóczi 1705. szeptember 20-án Szécsényben országgyűlést hívott össze, ahol a rendek konföderációra léptek, Rákóczit pedig Magyarország vezérő fejedelmévé választották. A Rákóczi-szabadságharc végül az egyenlőtlen erőviszonyok, a kedvezőtlené váló európai politikai helyzet és az ország] belső társadalmi ellentmondásai miatt bukott el. A bukás ellenére a szabadságharc megakadályozta Magyarország teljes beépítését a Habsburg Birodalomba, és az ország rendi alkotmánya, ha látszólagosan is, de fennmaradt.

Reformkor

A **reformkor** (1825–1848) elnevezés a fejlődésben Nyugat-Európa mintaadó államaihoz (elsősorban Angliához és Franciaországhoz) képest lemaradt magyar társadalomban végbemenő újítási, modernizációs szándékra utal. A reformkor idején számtalan szociális, gazdasági, kulturális vívmány született, elsődlegesen: a jobbágycsőrdés rendezése, a modern ipar megteremtése, a Himnusz és egyéb nemzeti összetartozást kifejező költemények, valamint a polgári átalakulás útjában álló akadályok elhárítása. Mindezek alapkövei lettek az öntudatra ébredő nemzet újkori történelmének, s elvezettek a modern, polgári Magyarország megteremtéséhez. Főbb kezdeményezők: Széchenyi István, „*a legnagyobb magyar*”; Kossuth Lajos; Wesselényi Miklós "Wesselényi Miklós (politikus, 1796–1850)", „*az árvízi hajós*” és Deák Ferenc "Deák Ferenc (igazságügy-miniszter)", „*a haza bölcse*”.

A reformkor fő politikai céljai:

- A magyar nyelv hivatalossá tétele
- A magyar alkotmányos intézmények védelme
- A nemzeti fejlődés kereteinek kialakítása
- A feudális viszonyok lebontása
- A polgárosodás megindulása

Jelentős személyiségek

Széchenyi István

A reformkor első szakaszának legmeghatározóbb személyisége gróf Széchenyi István volt. Az arisztokrata származású Széchenyi életének kezdeti, bohém időszaka után megcsömörlött arisztokrata társainak hedonista gondolkodásmódjától, s nagy lendülettel vetette bele magát az ország modernizálásának folyamatába. Angliai utazásai során szerzett tapasztalatai meghatározóak voltak későbbi tevékenységében. Az 1825–1827-es első reformországgyűlésen birtokai egyéves jövedelmét ajánlotta fel egy, a magyar nyelvet felkaroló szervezet, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítására.

A Vaskaput hajózhatóvá tette, irányította a Tisza-szabályozás előkészületeit. Kezdeményezte a dunai gőzhajózást, hajógyárat és téli kikötőt létesített. Az első gőzzel hajtott hengermalom megépíttetése mellett a selyemhernyó-tenyésztést is népszerűsítette. Ő építtette a Lánchidat is. A vasútvonalak létesítését minden erejével előmozdítani igyekezett. Az ipari, közlekedési fejlesztései mellett egyfajta „civilizátor” szerepét is magára vállalta: meghonosította a lóversenyzést "Lóverseny (Magyarország)", a cassinót, de még a rendszeres fürdés szokását is. Az 1820-as, 1830-as évek kétségtelenül Széchenyi évei voltak. Hosszútávú programjában szerepelt a jobbágyszabadítás is, ám ő ezt lassan, a fejlődéssel együtt képzelte el, ennek a pontos módját nem is fejtette ki.

Kossuth Lajos

Az 1830-as évektől fellépő Kossuth Lajosnak volt a legnagyobb szerepe az országos közvélemény alakításában és a nyilvánosság megteremtésében. *Országgyűlési Tudósítások* című lapjával igyekezett megnyerni az ország politizáló nemességét a reformok számára. Miután bebörtönözték, fogságában angol nyelvet és közgazdaságtant tanult. Igazán jelentős szerephez kiszabadulása, az udvar megváltozott taktikája után jutott: 1841 januárjától főszerkesztője lett az akkoriban induló *Pesti Hírlapnak* "*Pesti Hírlap (napilap, 1841–1849)*". Ez a napilap, habár erős cenzúra alá esett, Kossuth zsenialitásának köszönhetően mégis képes volt sorra venni és kitárgyalni a korabeli Magyarország minden égető politikai, szociális, gazdasági problémáját, megteremtve ezzel a modern magyar újságírást. Népszerűségére jellemző, hogy a kezdetben 60 példányban kiadott lap rövidesen elérte a 4000-es példányszámot. Reformprogramját is ebben fejtette ki, amely a jobbágycélektől kötelező, államilag támogatott örökös adót irányzott elő, célul tűzte ki a nemesség megadóztatásával a közteherviselés bevezetését, valamint a politikai szabadságjogok megteremtését, a népképviselőket. Programjában már a polgári tulajdonviszonyok és a politikai egyenlőség megvalósítása körvonalazódott. Ezek megvalósítását, Széchenyi arisztokrata-vezetésű terveivel szemben, a középnemességtől remélte. S bár 1844-ben megfosztották a *Pesti Hírlaptól*, tovább folytatta küzdelmét: Védegyletet "*Védegylet (reformkor)*") alapított a magyar ipar védelmére.

Wesselényi Miklós

Az „árvízi hajós”, „a legelső magyar ifjú” az erdélyi reformkor fő alakja és a nemesi reformmozgalom Széchenyi mellett legjelentősebb elindítója Wesselényi Miklós "*Wesselényi Miklós (politikus, 1796–1850)*" báró volt. A jobbágycélektől szabadságért melletti szenvedélyes, őszinte érvelése gyakran kimozdította az országgyűlési vitákat a holtpontról. A *Balítételek* című művében hangsúlyozza a nemesség és jobbágycélek közti viszony rendezését. Egy másik politikai tárgyú írásában óvatosságra hívja fel a nyelvészek figyelmét, Erdély nemzetiségi összetételére gondolván. Az 1837-es erdélyi országgyűlésen a Béccsel szembeni ellenzék jelentős sikert ér el: nem választják meg gubernátornak a Habsburgok által támogatott jelöltet. 1847-től Erdélyben is a magyar váltotta fel a latint hivatalos nyelvként. Szintén ebben az évben az erdélyi országgyűlés is dönt az úrbéri kérdés rendezéséről, vagyis a jobbágycélek és nemesek közti földmegosztásról. Kedvezőtlenebb az erdélyi jobbágycélek földhöz jutása, mint Magyarországon, mivel itt jóval kisebbek voltak a jobbágycélekek. Az ebből fakadó elégedetlenség 1848-ban robbanáshoz fog vezetni.

Batthyány Lajos

Batthyány Lajos "*Batthyány Lajos (miniszterelnök)*" az országos politikában az 1839–1840-es országgyűléstől kezdve vett részt mint a főrendi ellenzék vezére, később az ellenzék egészének meghatározó alakjává vált. Az 1847. március 15-i országos ellenzéki konferencián ő elnökölt, az ekkor létrejövő Ellenzéki Párt által kibocsátott körlevelet is ő írta alá. Eleinte maradéktalanul osztotta Széchenyi István gróf gazdasági és politikai nézeteit is. Már a harmincas évek elején azok közt volt, akik kezdeményezték a lónemesítést, majd

lóversenyek rendezésével serkentették az állattenyésztést, lerakva ezzel a magyar gazdasági egyesület alapjait. Ugyancsak Széchenyi példájára felkarolta a selyemhernyó-tenyésztést is, és ehhez több mint 50 000 eperfát ültetett birtokán. Ez idő tájt alakult meg az ő közreműködésével a Vas vármegyei szombathelyi gazdasági egyesület, 1843-ban pedig az ő elnöksége alatt a cukorgyár-egylet. Eleinte abban is egyetértett Széchenyivel, hogy a reformmozgalmat a főneméseknek, az arisztokratáknak kell vezetniük, ám programja a köznemesség határozottabb reformelképzeléseihez állt közelebb, ezért Széchenyi és Kossuth 1841-től éleződő vitájában került a határozott állásfoglalást. Kossuthtal az lparegyesület elnökeként és más gazdasági egyesületek vezetőjeként 1843-ban került kapcsolatba, és együttműködésük mind szorosabbá vált. Az 1843–1844-es országgyűlésen már nemcsak a főrendi, de az egész országgyűlési szabadelvű ellenzék vezéralakja volt; a főrendi naplókban mintegy 200 felszólalását rögzítették. Abszolutista bel- és külpolitikájáért élesen bírálta a bécsi kormányzatot. Az országgyűlés bezárása után Pestre költözött, és 1845-ben az ellenzék központi választmányának elnökévé választották. Aktív szerepet vállalt újabb gazdasági egyesületekben (Magyar Kereskedelmi Társaság, Magyar Cukorgyár Egyesület), majd a Védegylet szervezésében (ennek elnöke távoli rokona, Batthyány Kázmér gróf lett). 1846-tól legfőbb törekvése az ellenzék egységesítése, egy párt szervezése, programjának kidolgozása lett. Az Ellenzéki Párt 1847. március 15-én alakult meg, és első elnökévé Batthyány Lajost választották. Kossuth döntően neki (erkölcsi és anyagi támogatásának) köszönhetette, hogy az 1847-es országgyűlésre Pest megyei követévé választották; ezután a főrendi házban Batthyány és az alsóházban Kossuth lett az ellenzék vezére.

Deák Ferenc

Deák Ferenc "Deák Ferenc (igazságügy-miniszter)") 1833-ban jelent meg a politikai porondon. Éles logikája és taktikai érzéke voltak azok a tulajdonságai, amelyek a reformfolyamatokért folytatott politikai küzdelem egyik főszereplőjévé tették. 1847-es visszavonulásáig Kossuthtal együtt szellemi vezére volt a reformerek országgyűlési táborának. 1848-ban a forradalmi kormány (Batthyány-kormány) igazságügyi minisztere volt. Reformkor után is fontos politikus maradt. Politikai éleslátásának köszönhetően „a haza bölcse” címet kapta időskorára.

- A Batthyány-kormány igazságügy-minisztere
- Az 1867-1918 közötti alkotmányos rendszer egyik megalkotója.
- A forradalom és szabadságharcot követően a megtorlás éveiben vezeti a magyar „passzív ellenállást”.
- Kulcsszerepet játszik a Bécs és Pest-Buda közötti 1867-es kiegyezés és az alkotmányos monarchia tárgyalásaiban.
- A kiegyezéssel létrejött az Osztrák-Magyar Monarchia.
- A kiegyezéstől (1867) az első világháború kitöréséig (1914) tartó időszakot Magyarország egyik aranykorának tekinthetjük. Jelentős gazdasági fejlődés és társadalmi átalakulás vette kezdetét.

Kölcsey Ferenc

A költő Kölcsey Ferenc államférfiként is aktív szerepet vállalt a reformkor folyamán: az 1832-1836-os országgyűlésen szatmári követként az örökváltság ügyében mondott szenvedélyes beszédével hívta fel magára a figyelmet. Az örökváltság alatt a liberális követek egy olyan megoldást értek a jobbágyságra, amely szerint a jobbágyok, földesurukkal egyezkedve pénzzel örökre megváltják személyüket, és telküket is, mely így szabad, polgári tulajdonná alakul át. A konzervatívok előretörése azonban ezt a kezdeményezést – akkor – még keresztülhúzta. Mivel a megyék képviselői akkoriban nem rendelkeztek a maihoz hasonló, képviselőket megillető döntési szabadsággal, a követutasítás szerint kellett eljárniuk. Mikor Kölcsey is konzervatív követutasítást kapott, lemondott és visszavonult az aktív közéletől. Himnusza azonban spontán módon a magyarság legfőbb nemzeti költeményévé vált.

1848-1849-es forradalom és szabadságharc

Az **1848–49-es forradalom és szabadságharc** Magyarország újkori történetének egyik meghatározó eseménye, a modern nemzeti identitás egyik alapkövévé vált, mivel egyszerre törekedett az egyéni szabadságjogok kivívására és a nemzeti önrendelkezés megteremtésére. Társadalmi reformjaival a polgári átalakulás megindítója, önvédelmi harcával a nemzeti hőstörténet részévé vált. Szerves része volt az 1848-as európai forradalmi hullámnak, azok közül viszont lényegében egyedül jutott el sikeres katonai ellenállásig. Eredményességét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Habsburg-ház csak az Orosz Birodalom nagyarányú katonai beavatkozásával tudott győzedelmeskedni. Az 1848–49-es szabadságharc a magyar nemzet történetének Magyarországon talán legismertebb háborús konfliktusa.

Előzmények

Magyarország a török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc elbukása után erősen korlátozott, mégis meglévő önállóságot élvezve volt része a Habsburg Birodalomnak. Az 1723-ban elfogadott Pragmatica sanctio törvényesen is rendezte a Habsburg uralkodó és a magyarországi rendek viszonyát. Az egyetlen komolyabb további előrelépést ezen a területen 1848-ig az 1791. évi X. törvénycikk jelentette, amely biztosította az ország jogi függetlenségét a birodalom többi tagállamával szemben.

Magyarország az abszolutista Habsburg Birodalom része, önállósága pedig jelentősen korlátozott. A magyar forradalom kirobbanásának napja: 1848. március 15.

A márciusi ifjak a Pilvax kávéházban gyűltek össze:

- Maguk mellé állították a városi polgárságot, egyetemistákat.
- Landerer nyomdájában kinyomtatták követeléseiket (12 pont)
- A Nemzeti Múzeum előtt nagygyűlést rendeztek.
- Kiszabadították börtönéből Táncsics Mihályt.

- 1848. március 17-én István nádor az uralkodó jóváhagyásával miniszterelnökké nevezte ki Batthyány Lajost.
- 1848. A márciusi események fontos szereplője volt Petőfi Sándor, Jókai Mór és Vasvári Pál.
- 1848. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc egyik legfőbb szimbóluma a piros-fehér-zöld kokárda.

Szabadságharc

1848 április 11-én megalakult az első felelős magyar kormány. Tagjai:

Név	Beosztás
Batthyány Lajos	miniszterelnök
Szemere Bertalan	belügyminiszter
Kossuth Lajos	pénzügyminiszter
Széchenyi István	közmunka- és közlekedési miniszter
Deák Ferenc	igazságügy-miniszter
Mészáros Lázár	hadügyminiszter
Klauzál Gábor	földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter
Eötvös József	vallás- és közoktatási miniszter
Esterházy Pál	a király személye körüli miniszter

Szabadságharc leverése

A honvéd sereg tavaszi sikerei ráébresztették az udvart, hogy egyedül már képtelenek úrrá lenni a helyzeten, ezért Ferenc József császár 1849. május 1-jén hivatalos levélben fordult I. Miklós orosz cárhoz, amelyben fegyveres segítséget kér a lázadás elfojtásához. Miklós okulva az Engelhardt és a Szkarjatyin dandárok erdélyi példájából, ezúttal nemcsak segédcsapatokat szándékozott küldeni, hanem egy olyan hadsereget, amelyik önmagában is képes letörni a honvédség ellenállását. Így 1849. június közepén Rüdiger és Paszkevics orosz tábornokok vezetésével több oszlopban közel 200 000 fős orosz hadsereg tört Magyarországra.

Az utolsó jelentősebb harcképes seregtest, a Görgei Artúr vezette feldunai hadsereg") feltétel nélküli fegyverletételére 1849. augusztus 13-án került sor Világosnál, az orosz Fjodor Vasziljevics Rüdiger tábornok csapatai előtt.

A szabadságharc alig fejeződött be, a császáriak mindjárt megkezdték a megtorlást. Haynau, a magyarországi osztrák főparancsnok felállította a haditörvényszéket, melyek több száz tisztet és polgári személyt ítéltek halálra és még többet várfogságra. A foglyul ejtett katonák közül a magyarokat, székelyeket, lengyeleket és németeket erőszakkal besorozták az osztrák hadseregbe, a más nemzetiségűeket hazaengedték.

1849 október 6-án Aradon kivégezték a magyar forradalom 13 honvédtisztet, az aradi vértanúkat. Ugyanezen a napon Pesten az Újépületnél sortűzzel kivégezték Batthyány Lajos "Batthyány Lajos (miniszterelnök)" első magyar miniszterelnököt is. Október 10-én Csány László kormánybiztost, közlekedési minisztert, október 20-án Mieczysław Woroniecki herceget, Peter Giron honvéd alezredest és Karol Gustaw d'Abancourt de Franqueville október 24-én pedig Perényi Zsigmondot, a felsőház másodelnökét végezték itt ki.

Később több ezer szabadságharcost végeztek ki, börtönöztek be vagy ítélték kényszermunkára. A forradalom legtöbb vívmányát megsemmisítették. Az ország alkotmányos rendszerét felszámolták, területi egységét és közigazgatását abszolutista és centralista elvek mentén újrászervezték.

Az első világháború (1914-1918)

1914 június 28-án Ferenc Ferdinánd trónörökös egy boszniai hadgyakorlat megtekintésére utazott Sarajevóba. A hadgyakorlattal a Monarchia demonstrálni kívánta az erejét a forrongó Balkánon. Dél előtt merényletet kíséreltek meg a trónörökös ellen, amit ő maga sértetlenül túlélt, de kíséretének egyik tagja megsebesült. Nem sokkal később Ferenc Ferdinánd útra kelt, hogy meglátogassa a kórházban a tisztet, ám útközben Gavrilo Princip, a *Fekete Kéz* nevű titkos szerb szervezet tagja pisztollyal agyonlőtte őt és feleségét.

Mivel a szálak a szerb titkosszolgálathoz vezettek, Bécsben és Budapesten egyaránt fellángoltak a szerbellenes indulatok, Ferenc József pedig II. Vilmos német császárnak jelezte, hogy kizárja a Szerbiával való békés megegyezést. Helmuth Johannes Ludwig von Moltke német vezérkari főnök kifejtette: az erőviszonyok most a legkedvezőbbek, 1914 után csak romlani fognak, mert Oroszország kibővíti vasútvonalait, mozgékonyabbá téve hadseregét. A Monarchia hadba lépését siettetette, hogy a német vezetés ígéretet tett, miszerint a német haderő Franciaország gyors legyőzése (blitzkrieg) után, már 1914 szeptemberében Oroszország ellen fordul majd. A helyzet diplomáciai úton való megoldása nem sikerült, mivel Szerbia elutasította, hogy az osztrák–magyar hatóságok a területén nyomozzanak a merényletért felelősnek tartott nagyszerb mozgalom után.

Egy hónappal a merénylet után, július 28-án – a Temes "Temes (folyó)" folyónál történt határincidenst követően – Bécs hadat üzent Szerbiának, és az osztrák–magyar csapatok megindultak délre. Néhány nappal később (augusztus 1-jén) Németország hadat üzent Oroszországnak, augusztus 3-án pedig Franciaországnak. Augusztus 5-én a Monarchia is hadat üzent Oroszországnak, 6-án Szerbia Németországnak. Augusztus 12-én Franciaország és Nagy-Britannia küldte el hadüzenetét a Monarchiának, augusztus 23-án pedig belépett a háborúba Japán. Törökország augusztus 3-án szövetséget kötött Németországgal, majd elzárta a Fekete-tengert a Boszporusznál és a Dardanelláknál (ténylegesen azonban csak október 29-én lépett be a háborúba). Jóllehet, a háború kétségkívül a Monarchia hadüzenetével kezdődött, szükséges volt hozzá a német

jóváhagyás is, ugyanis Berlinben a szerbeknek küldött osztrák–magyar ultimátum előtt dönthettek a balkáni konfliktus kiszélesítéséről, s a Franciaország elleni támadásról.

Egymással szemben álló hatalmak: Antant és szövetségesei (Franciaország, Oroszország, Nagy-Britannia, Olaszország, Japán, Amerikai Egyesült Államok, Szerb Királyság, Román Királyság). Központi hatalmak (Németország, Osztrák-Magyar Monarchia, Oszmán Birodalom, Bulgária). Az első világháború az antanthatalmak győzelmével végződött.

Trianoni békeszerződés

1920 június 4-én írták alá a **békeszerződést** (más nézőpontok szerint: *békediktátum*) a történelmi Magyarország I. világháború utáni fölosztását rögzítette a nemzetközi jog számára értelmezhető dokumentumban, a Párizs környéki békeszerződések egyik elemeként.

A békekötés meghatározta Magyarország új határait, azok között megszüntette az ország közvetlen katonai fenyegetettségét és sok kis multinacionális állam létrejöttét véglegesítette az Osztrák–Magyar Monarchia magyarországi részén.

- A győztes hatalmak az első világháborút lezáró békét, a trianoni békeszerződést 1920. június 4-én írták alá Magyarországgal.
- A békediktátum következtében Magyarország elveszítette területének mintegy kétharmadát, népessége pedig 18,2 millió főről 7,6 millió főre csökkent. A magyar nemzet egyharmada, 3,3 millió magyar rekedt határainkon kívül.
- 1920-at követően a magyar kormányok alapvető célja az igazságtalan határok felülvizsgálatának elérése, a revízió volt. A '20-as és '30-as évek meghatározó politikusai Horthy Miklós kormányzó, Bethlen István és Teleki Pál voltak.

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés nemcsak az ország területét szaggatta szét, hanem a haderejét "Magyar Királyi Honvédség (1922–1945)" is. A hadsereg vonatkozó rendelkezéseket az 5. fejezetben helyezték el, precíz táblázatokban határozták meg a haderő nagyságát. A fegyveres erők összlétszámát 35 ezer főben határozták meg, emellett megtiltották az általános védkötelezettséget (azaz a hadsereg csak önkéntes alapon szerveződhetett). A tisztikar és a legénység arányát is meghatározták: 1750 tiszt és 1313 altiszt volt kinevezhető.

A második világháború (1939-1945)

A világháború kezdete

Magyarország még német kérésre sem volt hajlandó csatlakozni Lengyelország lerohanásához. A Harmadik Birodalom Lengyelország megtámadásához fel kívánta használni a kassai vasútvonalat. Teleki Pál egyértelmű válasza (a sok száz éves lengyel-magyar barátságnak megfelelően) így szólt: „*Magyarország részéről nemzeti becsület kérdése az, hogy ne vegyen részt semmiféle agresszióban*

Lengyelország ellen (...), ennek folytán semmi körülmények között nem engedhetjük meg német csapatok magyarországi vasútvonalakon történő átszállítását Lengyelországba."

A magyar kormány a lengyel összeomlás után – vállalva a berlini kormány további neheztelését – megnyitotta a kárpátaljai határt több tízezer lengyel polgári és katonai menekült, és nemritkán teljes katonai egységek előtt. A katonákat tisztelettel, tapintattal lefegyverezték és lehetővé tették továbbutazásukat egy harmadik országba, ahol újból bekapcsolódhattak a Németország elleni háborúba. A Magyarországon hosszabb-rövidebb ideig maradó lengyel menekülteknek pedig a magyar hatóságok a lehetőségekhez képest a messzemenőig biztosították a lehetőségeket, hogy „vendégként” érezzék magukat hazánkban (Magyarország közvetlen német megszállásáig lengyel iskolák és szervezetek működtek hazánkban – később a lengyelek Balatonbogláron szobrot állíttattak Telekinek, valamint Varsóban egy utca viseli a nevét). A fentiek alapján elmondható, hogy a Lengyelország elleni agresszió "Agresszió (nemzetközi jog)" során Magyarország nyújtotta a legtöbb „kézzel fogható” segítséget Lengyelországnak – annak ellenére, hogy a megtámadott országnak két nagyhatalommal is érvényes szövetségi szerződése volt.

A jugoszláviai helyzet

Bár Magyarország Jugoszlávia esetében sem fogadta el a trianoni határokat, a kapcsolatai viszonylag jók voltak a délszláv állammal. Mihelyt Magyarország szorosabb kapcsolatra lépett Olaszországgal, a kapcsolatok elhidegültek.

Teleki diplomáciai útkeresésének eredményeként 1940. december 12-én Magyarország és Jugoszlávia örök barátsági szerződést kötött egymással. Ez nem csak Jugoszlávia felé irányult - Teleki ezzel a lépéssel kívánta jelezni Angliának, hogy függetleníteni tudja az országot a németektől. Az angol vezetés azonban nem vette komolyan ezt az üzenetet, hiszen tudták, hogy ekkor Jugoszláviában németbarát kormány volt hatalmon.

A helyzet 1941 március 27-én változott, mikor Jugoszláviában egy katonatiszti csoport megdöntötte a németekhez közeledő kormányt. Hitler ezt nem nézte tétlenül - személyesen kérte meg Horthyt a beavatkozásra, cserébe pedig a Délvidéket ígérte. Horthy Miklós hajlott erre a megállapodásra, Teleki azonban az örök barátsági szerződésre és Anglia lehetséges reagálására hivatkozva ellenezte.

Magyarország 1941. április 11-én kezdte meg a Délvidék visszacsatolását, azt követően, hogy Németország április 6-án megtámadta Jugoszláviát, majd április 10-én Horvátország proklamálta önállóságát. Így az akkori magyar politikai elit és a mai történészek egy részének értelmezése szerint Magyarország nem szegte meg az 1940. december 12-én kötött magyar–jugoszláv örök barátsági egyezményt, mivel a támadásra Jugoszlávia megszűnését követően került sor. Tudható volt, hogy Jugoszlávia területeinek megszállása viszont egyértelműen az Egyesült Királyság ellenkezését váltja ki. A kérdés viszont nem volt egyértelmű, Teleki Pál "Teleki Pál (politikus)" miniszterelnök számára megoldhatatlan dilemmát jelentett, és minden bizonnyal ez vezetett április 3-i öngyilkosságához. A jugoszláv légierő még jóval a magyar csapatok előtt, 1941. április 6-án

és 7-en több támadást intézett Pécs, Szeged és más magyar városok ellen. A magyar légvédelem több gépet lelőtt, a Pécset támadó 14 jugoszláv bombázóból csupán 1 tért vissza támaszpontjára.

Magyarország hadban áll

Teleki halála után Horthy új miniszterelnököt nevezett ki Magyarország élére Bárdossy László személyében (1941. április 3. – 1942. március 7.). Bárdossy korábban a második Teleki-kormány külügyminisztere volt, azonban elődjével szemben politikáját a Németországhoz való közeledés jellemezte.

Németország 1941. június 22-én indította el egységeit a Szovjetunió ellen. A hadjáratához a németek mellett olaszok, románok, finnek és szlovákok is csatlakoztak. Hitler hivatalosan nem tartott igényt a magyar részvételre, azonban a magyar katonai elit nem akart távol maradni a hadműveletektől, hiszen a román és szlovák csapatok háborús szerepe miatt felvetődhetett volna a bécsi döntések hátrányos megváltoztatása. A magyar vezetés azonban talált ürügyet: 1941. június 26-án felségjelzés nélküli gépek bombázták Kassa városát. A kormány ezt szovjet támadásnak ítélte, ezért Bárdossy június 27-én bejelentette a Magyarország és a Szovjetunió közötti hadiállapotot, majd a frontra küldték a 90 ezer fős Kárpát-csoportot.

A magyar hadvezetés 1941-től kezdve a háborús részvétel minimalizálására törekedett. Korábban Magyarország a délvidéki bevonulás ellenére elkerülte Nagy-Britannia hadüzenetét, majd a Barbarossa hadműveletben csak jelképes erővel, az ún. gyorshadtesttel vett részt, az 1942-ben a Donhoz kiszállított 2. hadsereg pedig a Magyar Királyi Honvédség "Magyar Királyi Honvédség (1922–1945)" egyharmadát tette ki. Ezzel szemben a román vezetés 1941-ben a teljes hadrend felét küldte a keleti frontra; a háború ideje alatt a románok összesen egymillió katona bevetésével felülmúlták a magyar háborús részvételt.

Egymással szemben álló hatalmak: Szövetségesek (Egyesült Királyság, Egyesült Államok, Szovjetunió) és a Tengelyhatalmak (Németország, Olaszország, Japán).

A második világháború alatt a magyar csapatok a keleti fronton harcoltak. 1943 januárjában a 2. magyar hadsereg jelentős része a Don térségében zajló harcokban megsemmisült. A hadsereg 1943 januárjában a *Don-kanyarban* – a Sztálingrád körzetében vívott harcokkal egy időben – rendkívül súlyos veszteségeket szenvedett és felörlődött a túlerővel szemben. 75-80 ezer katona esett el, 40 ezren estek fogságba, és csak 80 ezer katona tért haza, akiknek a többsége sebesült volt.

Németország 1944. március 19-én megszállta Magyarországot. Horthy Miklós kormányzó 1944. őszi lemondását követően az ország a németek bábállamává és hadszínterré vált. A Kállay által folytatott politika már 1943 őszén a német vezetés tudtára jutott, így már akkor elkezdték kidolgozni Magyarország megszállásának tervét. A Margaréta-tervet viszont csak 1944. március 19-én hajtották végre. Erre az időre Hitler Ausztriába hívta tárgyalni Horthyt,

hogy a magyar kormányzó ne tudja megakadályozni a megszállást. Horthy is csak később értesült a katonai akcióról. Ekkor úgy látta, már felesleges ellenszegülni a németeknek, így Kállay után Sztójay Dömét nevezte ki miniszterelnöknek (1944. március 22. – 1944. augusztus 29.).

Sztójay teljes mértékben kiszolgálta a németeket. Az ország valós irányítása a német vezetés által kinevezett Edmund Veessenmayer teljhatalmú magyarországi megbízott kezében volt. Megkezdődtek a politikai tisztogatások – a német hadsereggel együtt a Gestapo is megérkezett. Magyar politikusokat, országgyűlési képviselőket tartóztattak le és hurcoltak koncentrációs táborokba. Az új kormány feloszlatta a pártokat és a szakszervezeteket, a tisztogatás egészen mélyre hatolt. Sztójay emellett, hogy bizonyítsa elkötelezettségét Németország mellett, a keleti frontra küldte az I. magyar hadsereget.

A német megszállást követően megindult a többségében vidéki zsidóság szisztematikus deportálása. A holokauszt magyarországi áldozatainak száma 500-600 ezer főre tehető. Budapest ostromában a budai vár és a belvárosi részek szinte teljesen megsemmisültek, a fél évig tartó magyarországi harcokban több százezer katona és civil vesztette életét. A megszálló szovjet csapatok több százezer embert hurcoltak a Szovjetunióba a Gulagra, kényszermunkára.

1945 tavaszán a németek letették a fegyvert, a második világháború véget ért Európában.

A béketárgyalások következményeként Magyarország újra elvesztette az első (1938) és a második bécsi döntésben (1940) visszakapott területeit, továbbá a győztes hatalmak jóvátétel fizetésére kötelezték. Újra több millió magyar került a határokon kívülre. Már az 1944-es fegyverszünet érvénytelenítette Magyarország 1938–1941 közötti területgyarapodásait (az első és második bécsi döntést, Kárpátalja és a délvidéki területek egyes részeinek visszacsatolását), majd az 1947-es párizsi békeszerződés nyomán Magyarország a trianoni határoktól is kisebb területtel fejezte be a háborút.

Az első világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések Magyarország elleni stratégiai megfontolásból csehszlovák hídfőt képeztek Pozsonnyal szemben, a Duna jobb partján Pozsonyligetfalú Csehszlovákiához csatolásával. A párizsi béketárgyalásokon vetette föl a csehszlovák delegáció, hogy a magyarok ellen honvédelmi okokból szükség van a pozsonyi hídfő kibővítésére, öt magyarországi községgel. A tervezetben eredetileg Dunacsún, Horvátjáfalu, Oroszvár, Rajka és Bezenye szerepelt, de végül csak az első hármat ítélték Csehszlovákiának, ezzel újabb 62 km²-t elcsatolva Magyarországtól.

A magyarországi németek (svábok) jelentős részét kitelepítették.

1956-os forradalom és szabadságharc

Az **1956-os forradalom és szabadságharc**, vagy az **1956-os népfelkelés** Magyarország népének a sztálinista terror elleni forradalma és a szovjet megszállás ellen folytatott szabadságharca, amely a 20. századi magyar

történelem egyik legmeghatározóbb eseménye volt. A budapesti diákoknak az egyetemekről kiinduló békés tüntetésével kezdődött 1956. október 23-án, és a fegyveres felkelők ellenállásának felmorzsolásával fejeződött be Csepelen november 11-én.

1953-ban meghalt Sztálin, és az új szovjet vezetés utasítására Rákosi lemondott a miniszterelnöki tisztségről. Az új miniszterelnök a szövetkezetesítés ellenzése miatt 1949-ben a pártvezetésből kizárt agrárszakember, Nagy Imre "Nagy Imre (miniszterelnök)" lett. Ő reformelképzelései első lépéseként amnesztiát hirdetett, októberben pedig, ígéretéhez híven, felszámolta az internálótáborokat, véget vetett az ÁVH önállóságának, a könnyű- és élelmiszeripar javára módosított a támogatások rendszerén, a parasztságot sújtó terheket mérsékelte, béremeléseket és árcsökkentéseket hajtott végre. Az életszínvonal érezhetően emelkedni kezdett. 1954-ben újabb reformjai keretében többek között demokratikusabbá "Demokrácia (politikai rendszer)" tette a közéletet. Létrehozták a Hazafias Népfrontot, azzal a céllal, hogy az a véleményalkotás szabad fórumává váljon. A reformokat támogató baloldali értelmiségiekből pedig újjáalakulhatott a hosszú ideje betiltott Petőfi Kör is, amely a továbbiakban nagy társadalmi befolyásra tett szert.

Néhány éves átmeneti parlamenti demokrácia után a Szovjetunió által támogatott kommunisták vették át a hatalmat, és az országban egypártrendszert alakítottak ki. Az eltérő politikai nézeteket vallókat, az egyházakat, a polgárságot és az értelmiséget üldözték. A rendszer gyűlölt vezetője Rákosi Mátyás volt.

1955-ben a szovjet hadsereg kivonult Ausztria általa megszállt övezeteiből. Az osztrák államszerződés megkötése és az ezt követő kiürítés Magyarországon is azt a reményt keltette, hogy a szovjet megszállók hamarosan kivonulnak innen is, erre azonban nem került sor.

1956 júniusának végén a lengyelországi Poznań városában munkásfelkelés tört ki, amit ugyan a kormányerők vérbe fojtottak, de a megingott hatalmú sztálinista pártvezetést leváltották, és az addig mellőzött Władysław Gomułka lett a lengyel kommunista párt új vezetője. Gomułka Moszkva ellenében Nagy Imre magyarországi reformjainak mintájára a diktatúrát enyhítő demokratikus reformok bevezetését kezdte meg Lengyelországban.

A forradalom kitörése

Az október 23-i napon az első események Debrecenben történtek: Reggel debreceni diákok többezres tömege gyűlt össze az egyetem előtt. A diákok innen jelszavakat skandálva és forradalmi dalokat énekelve, nyolcas sorokban a belvárosi pártszékházhoz vonultak, hogy az egyetemi ifjúság pontokba szedett követelését kinyomtassák. A pártvezetés tárgyalt a diákok küldöttségével, majd Görbe János az épület erkélyéről elszavalta Petőfi Sándor *A nép nevében* című versét.

A budapesti tömegtüntetés Október 23-án reggeltől a diákok által meghirdetett tüntetés engedélyezése körül óriási zűrzavar alakult ki a fővárosban. Reggel a rádió és a legnagyobb számú napilap, a *Szabad Nép* tényként adta hírül a demonstrációt. A felhíváshoz az

Írószövetség, a Petőfi Kör, a párt ifjúsági szervezete, a DISZ, és számos más szervezet csatlakozott. Az MDP vezetése hosszas vita után betiltotta a tüntetést, majd du. két óra körül mégis engedélyezték, mindkét döntést beolvastva a Kossuth Rádióban. Sőt, ezt követően a párt vezetői a párt budapesti tagjait is felszólította a részvételre, hogy az eseményeket legalább mederben tarthassák. Ugyanakkor a város valamennyi stratégiai pontján mozgósították az ÁVH erőit.

A forradalom 1956. október 23-án a budapesti diákok békés tüntetésével kezdődött. A Magyar Rádió épületénél fegyveres összecsapás alakult ki, a fegyveres harcok pedig hamar szétterjedtek Budapesten. A fegyveres ellenállás központja Budapest volt, a forradalmi kormány élére Nagy Imre korábbi kommunista vezető került. Az ellenállás emblematisztikus helyszínei a Corvin köz és a Széna tér. Az 1956-os forradalom és szabadságharc egyik legfőbb jelképe a lyukas zászló, amelyből kivágták a Rákosi-címet.

A fegyveres felkelés kezdete

Október 24-én hajnalban a szovjet honvédelmi miniszter, Georgij Zsukov parancsára a szovjet csapatok bevonultak Budapestre. Szovjet harckocsik sorakoztak fel az Országház körül, valamint a hídfőknél és a legfontosabb útkereszteződéseknél, kezdetben elrettentő jelleggel, támadó fellépés nélkül.

Az éjszaka felfegyverzett forradalmárok a város több pontján barikádokat emeltek, és megkezdődtek az utcai harcok. A forradalom alatt Budapesten összességében néhány ezer fő vette fel fegyverrel a harcot. A fegyveres felkelők többsége munkásfiatal, kisebb része diák, főleg egyetemisták, és sajátos jelenséggént számos tizenéves fiú, a vakmerő, tankok elleni Molotov-koktélos akcióikkal hamar hírnevet szerző, a forradalom jelképévé váló „pesti srácok”.

Szabadságharc eseményei

Katonailag változatos kép alakult ki. Óbudán "Óbuda (városrész)" és Csepelen a nemzetőrök álltak ellen a szovjet támadóknak, Soroksárnál "Soroksár (történelmi település)", a Jászberényi úton, a Kőbányai úton, a Martinovics térnél") pedig a hivatásos katonák kerültek szembe a szovjetekkel. A szovjet csapatok délig elfoglalták a Honvédelmi Minisztériumot, a Belügyminisztériumot, a Budapesti Rendőr-főkapitányságot és a rádiót. A szovjet páncélosok nem tettek különbséget a katonai és a polgári célpontok között, és a Nagykörúton és máshol egyenesen a lakóházakat lőtték. A lakosság az óvóhelyekre menekült. Budapest szovjet katonai parancsnoka kijárási tilalmat rendelt el, de a fegyveres ellenállást ez nem tudta megakadályozni.

A hivatásos magyar katonai alakulatok csak szórványos és összehangolatlan ellenállást tanúsítottak, bár egyetlen olyan egységről sem tudni, amely átállt volna a szovjetek oldalára. A nap során a szovjet csapatok lefegyverezték valamennyi hivatásos katonai alakulatot. Budapest védelmére a hivatásos hadsereg részéről csupán a Mecséri János alezredes által vezetett esztergomi hadosztály tett kísérletet. A védelmi harcok ezután áttolódtak a felkelési

gócpontokra. A legerősebb fegyveres ellenállás a város ipari övezeteiben bontakozott ki, ezek ellen a szovjet hadvezetés egyidejűleg vetett be légicsapást és erős tűzérési támadást.

November 5-én a szovjetek összehangolt támadást intéztek a Kilián laktanya és a Corvin közti harcosok ellen, akik azonban visszaverték őket. Kőbányán, Óbudán, a VIII. kerületben (Baross tér), a IX. kerületben (Ferenc tér), Tűzoltó utca), Tompa utca)), a Széna téren és a főpályaudvarokon az ellenállók szintén tovább tartották magukat a szovjet támadással szemben. A küzdelem jóval keményebb volt, mint amire a szovjetek számítottak.

Budapesten kívül Magyarország számos más helységében is komoly katonai ellenállás bontakozott ki, a legjelentősebb Sztálinvárosban (Dunaújváros). Csak november 6-án omlott össze az óriási túlerővel szemben a vidéki ellenállás, majd a budapesti ellenálló központok, így a Széna téri, a Gellért-hegyi és az óbudai, végül pedig a Corvin közti is, ahol mintegy 500 személy esett fogságba.

A szabadságharc legtovább kitartó harcosai a csepeli ellenállók voltak, akik a hozzájuk csatlakozó légvédelmi üteg tucatnyi légvédelmi ágyújával még napokig védték a déli bevezető utakat.

A szabadságharc leverése

A Szolnokról szovjet harckocsiban Budapestre szállított Kádárt egyenesen az Országházba vitték, ami után a Szolnokon megalakult kormány kezdett el működni, amit később Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányának neveztek. Az új kormány november 7-én tette le az esküt. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1956. évi 28. számú határozatával nevezte ki a Kádár-kormányt és egyidejűleg felmentette a Nagy Imre által vezetett koalíciós kormányt.

Csepel november 11-i elfoglalásával a szovjet csapatok a fővárosban felszámolták a fegyveres ellenállást. Ekkor mondta el Kádár János a november 4-e utáni első rádióbeszédét, amelyben a felkelést levertek nyilvánította.

Ezzel összhangban november 7-én a Népköztársaság Elnöki Tanácsa kinevezte a Kádár-kormányt, és ezen döntéseit a Magyar Népköztársaság hivatalos lapja, a Magyar Közlöny Budapest, 1956. november 12., hétfői keltezésű 93. számában Dobi István, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke és Kristóf István "Kristóf István (kommunista politikus)", a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára aláírással közzétette.

Visszaállt a kommunista egypártrendszer, Magyarország vezetésére Kádár Jánost jelölték ki, Nagy Imrét pedig kivégezték. A Kádár János névvel fémjelzett kommunista korszak 1956-tól egészen 1989-ig tartott.

Menekülthullám

1956 októberének végére fokozatosan megszűnt a határellenőrzés az ország nyugati és déli határán. E néhány hét alatt mintegy 200 000 ember menekült el az országból, túlnyomórészt

a zöldhatáron át. (Közülük 1957 nyaráig a Kádár-kormány amnesztiáját elfogadva 11 ezren hazatértek.) A nyugati kormányok, nemzetközi szervezetek és a magyar forradalmat szimpátiával figyelő lakosság részvételével a magyar menekültek megsegítésére nemzetközi humanitárius akció indult. Az '56-os menekültáradatot az USA vezette nyugati politikai szövetség a hidegháború szovjetellenes propagandaharcában is felhasználta a szovjet rendszer kritikájára. A 200 000 menekültnek csak kis része volt a fegyveres felkelő, a többség a visszatérő terror, politikai megtorlás illetve a sivár életlehetőségeket biztosító szovjet rendszer elől menekülve, a nyugati „szabad világban” elérhető jobb életben bízva keltek útra.

Rendszerváltás Magyarországon

A rendszerváltás Magyarországon (avagy *rendszerváltozás*, vagy *rendszerváltoztatás*) szűkebb értelemben Magyarország történelmének azon korszakát jelöli, amely során a magyar állam az egypártrendszerrel és annak kulturális, ideológiai relációival szakítva demokratikus "Demokrácia (politikai rendszer)" állammá változott, s felszámolva az államszocialista rendszert, békés úton átalakult egy demokratikus, pluralista, köztársasági berendezkedésű állammá. A rendszerváltást alapvetően az 1989-es évhez kötik, mivel ebben az évben történtek a legjelentősebb, legemblematikusabb események ezzel kapcsolatban (a Magyar Köztársaság kikiáltása, Nagy Imre "Nagy Imre (miniszterelnök)") újratemetése, Kádár János "Kádár János (politikus)" halála), de mind az azt megelőző, mind az azt követő években számos lényeges mozzanat játszott szerepet ebben az eseménysorozatban.

A rendszerváltás Magyarországon tágabb értelemben olyan eseményt jelöl, mely során a magyar társadalom szerkezete egy adott formáról egy másikra váltott (avagy változott) vagy békés (pl. őszirozsás forradalom), vagy erőszakos úton (pl. 1848–49-es forradalom és szabadságharc).

1990 tavaszán tartották meg az első szabad választásokat, melyet az MDF nyert meg. A 2. helyet az SZDSZ szerezte meg, de mivel az MDF nem tudta meg szerezni a parlamenti helyek többségét, így másik két konzervatív pártot kellett bevonni a kormányba. Antall József "Antall József (politikus, 1932–1993)" vezetésével egy jobbközép koalíciós kormány alakult, amely az MDF, FKGP (Független Kisgazdapárt), és a KDNP (Kereszténydemokrata Néppárt) koalíciójával alakult meg.

Göncz Árpádot választották meg köztársasági elnöknek (1990-2000). Sólyom Lászlót "Sólyom László (jogász)" pedig az Alkotmánybíróság elnökének. Ő 2005-2010 között töltötte be Magyarország köztársasági elnöki posztját.

1989-ben a Szovjetunió elkezdte csökkenteni a Magyarországon tartózkodó hadereje létszámát. Gorbacsov belátta, hogy a közép-európai országok a demokratikus útra lépnek,

így nem látta szükségét a szovjet katonák további magyarországi állomásoztatásának. 1991. június végére az utolsó szovjet katona is elhagyta Magyarország területét.